

במחיצת ה'חוזר'. הרה"ח ר' חיים שאול ברוק, מנהל 'ועד הנחות בלה"ק' בשיחה מרתקת ומרגשת על עבודת הקודש של הגאון החסיד רבי יואל כהן זצ"ל

דולה ומשקה מתורת רבו

מנהל 'ועד הנחות בלה"ק', הרה"ח ר' חיים שאול ברוק, שהיה מהמקורבים ביותר ליחזר' מספר ליכפר חב"ד' על מה שראו עיניו בעבודתו בחזרה, בכתיבת ועריכת השיחות והמאמרים של הרבי ובשאר העבודות הגדולות שלו • על הענוה ושפלות הרוח האמיתית, שהיו מדהימות לא פחות מהגדלות והגאונויות; על חרדת הקודש שבה עסק בכתיבת כל מאמר של הרבי, על השאיפה המרכזית של חייו, וגם על התמסרותו המיוחדת לתלמידי ה'תמימים'

הרב משה מרינובסקי
צילום: מני בן שחר, JEM

ר' חיים שאול ברוק (שמאל) עם הרב משה מרינובסקי (ימין) ור' יואל כהן (אמצע) בחדר הספרים של מוסד הקודש בנטון. ר' יואל כהן נפטר

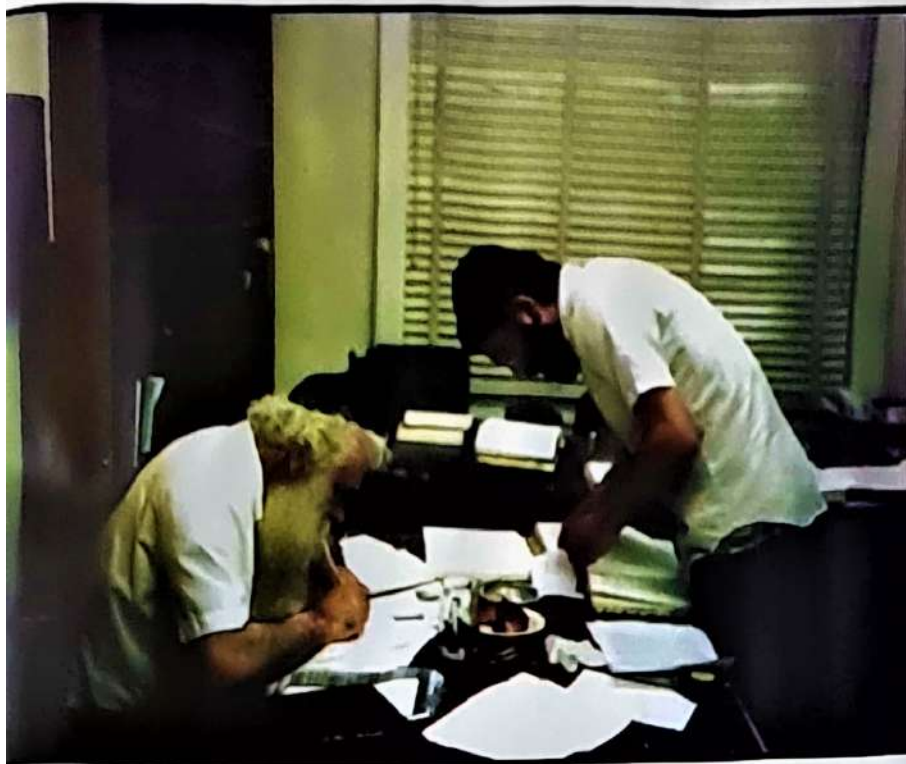
במסגרת תפקידו

כמוהל 'ועד הנחות בלה"ק' ולא רק במסגרת זו, ראה ר' חיים שאול ברוק את החזון של הרבי, הגה"ח הרב יואל כהן שבשבוע שעבר שבק חיים לכל חי, בעבודתו בחזרה, בכתיבת ועריכת השיחות והמאמרים של הרבי ושאר העבודות הגדולות שלו. ולמרות הקרבה הרבה, ר' חיים שאול לא שש לדבר על ר' יואל, באומרו 'מי אני ומה אני שאדבר על הגאונות שלו, על החסידות שלו ועל אישיותו המדהימה, וניאות רק אחרי הפצרות.

■ זכית לקרבתו של ר' יואל במשך שנים רבות. תוכל לנסות לבטא במילים קצרות מה היה כה מופלא ומיוחד באישיותו?

על הגאונות שלו, על גדולתו בתורה וחסידות, על פעלו העצום בהפצת המעיינות בכלל ובהפצת תורתו של הרבי בפרט - ידברו גדולים וטובים ממני. אתייחס בעיקר לצדדים 'פשוטים' יותר.

בהשגחה פרטית, שיעור התניא של יום פטירתו, יום ו' במנחם אב, הוא באיגרת הקודש סימן ב, האיגרת המפורסמת בדיבור המתחיל 'קטנתי מכל החסידים'. מוסבר שם שככל שהאדם זוכה לראות

תיעוד מלפני 35 שנים: הרב ברוק עובד ביחד עם החזון על מאמר מונה של הרבי

כאשר היה שקוע בעבודת הקודש והיה חבל לו על כל רגע, היה יכול לבקש מבחור צעיר לנשט לחנות מעבר לכביש לקנות לו משהו לטעום או חפיסת סיגריות וכמובן היה מוציא מיד מכיסו את הכסף לאותה קנייה).

והדבר הזה, שהקרוב יותר בטל יותר, בא לידי ביטוי מודגש אצלו בעניינו העיקר והמרכזי - לימוד והפצת תורתו של הרבי. כל עיון ולימוד במאמר נוסף ובשיחה נוספת, חיזוקו אצלו את תחושת הביטול וההכרה בריחוק הערך לעומת הרבי. ממש אחרי כל שיחה וכל מאמר, שכמובן ינע ועמל להבין או לכתוב, היה חוזר ומדגיש עד כמה לאנשים כערכנו אין שום השגה בגדולתו העצומה של הרבי. היה אפשר לחשוב שאחרי שנים כה רבות, אחרי לימוד ועיון כה רבים בתורתו של הרבי, הרבה בכמות והרבה באיכות, תהיה לו מחשבה שהוא כבר יודע את 'המהלך' של הרבי, מכיר את הסגנון ואת השפה וכן הלאה, אבל לא. ככל שעברו השנים, התחושה של ריחוק הערך רק הלכה והתעצמה.

ואת הגישה הזו שבה נהג בעצמו, הנחיל להמוני תלמידיו ומושפעייו. הרי ברור שר' יואל חניך דור שלם איך להיות חסידים של הרבי, מקושרים לרבי ובטלים לרבי. הוא גם דיבר והתוועד על כך בלי סוף, וגם ובעיקר היה דוגמה חיה לכך. גם אחרי שנים רבות במחיצת הרבי, בכל פעם שניגש לרבי ב'כוס של ברכה' או לקבל לעקאח או דולה, ראו עליו באיזו רצינות, באיזו התרגשות ובאיזו ביטול חסיד ניגש לרבי. וזאת בלי להזכיר את ההתרגשות והביטול שהיו רואים עליו כשהיה ניגש לכתוב לרבי, אם בעניין אישי ואם, ובפרט, בשאלות של הבנה במאמרים או בשיחות. היה מכין עצמו היטב בחרדת קודש וישוב וחשב עוד ועוד עד שכתב, ואחרי שכתב, חזר וכתב שוב עד שה'צעטלי' יצא מתחת ידו כראוי.

למעשה, הרבי בעצמו העיד, בהזדמנות נדירה, על הביטול של ר' יואל. זה היה בשיחה (בשנת תשד"מ) על גודל מעלת "ספר הערכים חב"ד",

משתתף בשמחת פדיון הבן לנכדו של הרב חיים שאול ברוק, בן לבנו ר' שניאור זלמן

ובוודאי ובוודאי שלא חיפש את זה. אם קרה וכיבדו אותו, ראו מיד שזה גורם לו אי נעימות ואי נוחות. אני נזכר איך לא מכבר, כשהיה כמעט בן תשעים, הוזמן לברית אצל בני משפחתו, משפחת פריז. עקב הקרבה המשפחתית טרח ונסע לברית שהתקיימה במקום שליחותם במנהטן. אבל כשכיבדו אותו בסנדקאות, לכאורה הדבר הכי מתבקש, ראו מיד כמה לא נוח לו עם הכיבוד.

ואין צריך לומר שמעולם לא עלה על דעתו לנצל את גדולתו ואת מעמדו לתועלת אישית כלשהי. אולי היום מותר לגלות שרבים וטובים עשו שימוש בשיעורים ובהתוועדויות שלו וגם הוציאו והפיצו ספרים רבים מהחומרים הללו, וזה בלי שהוא עצמו ייהנה מכך בשום צורה. ומצינו זה היה בסדר גמור, כי באמת לא היה לו שום עניין בתועלת אישית לעצמו, מלבד זאת שבכלל כל הוויות העולם הזה לא תפסו אצלו מקום (שיא ה'ניצול' מבחינתו היה

חסדים רבים יותר מאת הקב"ה, עליו להיות יותר קטן ויותר שפל רוח בעיני עצמו, "וכל הקרוב אל ה' ביתר שאת והגבה למעלה מעלה, צריך להיות יותר שפל רוח למטה מטה..."

ויורשה לי לומר שהצד הזה באישיותו של ר' יואל, הענווה ושפלות הרוח האמיתית, מדהים ומרתק לא פחות מהגדלות והגאונות.

כל מכריו יודעים לספר על היחס הלבבי והידידותי שרחש לכל אדם, קטן כגדול. כשהוא אמר שיעור לנערים בני חמש-עשרה, או דיבר עם בחור בגיל הזה בשיחה אישית, זה היה בידדות. כך בדיוק היה היחס שלו לבחורים בוגרים וכך בדיוק היה היחס שלו לכל אדם, בכל גיל. הוא לא גילה שמץ של התנשאות כלפי אף אחד בשום מצב. כולנו מכירים בעלי תפקידים חשובים שמסתדרים היטב עם הכבוד שמעמדם מקנה להם, אבל אצל ר' יואל, לא רק שהיה חף מכל גינונים של כבוד וגדולה

האנציקלופדיה הגדולה ש' יואל ערך, וגודל החשיבות של ההתקדמות בעריכת הכרכים הבאים, כשהרבי אמר שלכאורה במקום לדבר על כך ברבים, היה יכול לקרוא לר' יואל לחדרו ולדבר איתו על כך אישית, אלא שהדבר היה גורם 'שבירת הכלים'... והדברים מדברים בעד עצמם.

הכנת ה'מאמר'

■ זכית ללוות אותו מקרוב בעבודת הקודש של ההכנה לדפוס של המאמרים שהרבי הגיה לכל חג ומועד, החל משנת תשמ"ו.

זה אכן פרויקט אדיר שר' יואל השקיע בו עבודה גדולה ועצומה.

זה התחיל מבחירת המאמר. לקראת חג המתקרב היינו מכינים לו צילומים של כמה וכמה מאמרים שנאמרו באותו חג בשנים שעברו והוא היה מעיין בכולם. בדרך כלל היה בוחר שניים או שלושה מאמרים ומתוכם בוחר מאמר שהוא עצמו 'התחבר' אליו במיוחד.

(בהקשר זה סיפר לי שפעם אחת, כמדומה בשנת תשי"ג, הרב חזקוני קרא לו, עם הרב גדליה קארץ ע"ה, והורה להם בשם הרבי לארגן לימוד חסידות בשיבה מסוימת במונסי. ר' יואל ניצל את ההזדמנות וביקש מהרב חזקוני לשאול את הרבי מה ללמוד עם בני אותה ישיבה, והמענה היה (התוכן) שהלימוד צריך להיות ראשית, מובן לשומעי השיעור. ושנית, לימוד שבו מוסר השיעור עצמו עוסק בלהט - 'אין וואס מ'קאכט זיך אליין'. אחרי הבחירה במאמר מסוים, ר' יואל היה לומד אותו היטב, במשך ארבע-חמש שעות, ואחר כך ממתין יום, שבמהלכו המאמר היה 'מתבשל' במוחו. השלב הבא היה עיון מעמיק בסוגיה המרכזית של המאמר ולימודה היטב. זה השלב שבו היה מעיין בספרי חסידות רבים, כולל ב'המשכים', כדי לעמוד על עומק ושורשי העניין. רק אחר כך היה מתחיל בכתובת המאמר, לפעמים לפי הסדר ולפעמים קטעים-קטעים, ואחר כך היה משלב כל קטע במקומו.

מחזה מיוחד היה כאשר המאמר הנבחר להגהה לקראת אותו חג היה מאמר שהרבי אמר בימות החול והייתה הקלטה של המאמר. ודאי שבמקרה כזה ר' יואל האזין היטב להקלטה, אבל המעניין הוא שהוא לא הסתפק בהאזנה פעם אחת בלבד, ונוסף לכך, היו קטעים רבים שביקש לשמוע שוב ושוב, כאילו הוא מחפש שם משהו נעלם, ולפעמים רק אחרי שהקשיב לקטע כמה וכמה פעמים, אורו עיניו כשלפתע הבין מה בדיוק הפשט ב'קוועטש' באותו קטע. מדובר בהבנה הגאונית העמוקה שלו, כך שאין לי מושג מה הוא חיפש ומה הוא מצא וגם אין לי דוגמה להמחשת הדברים, אבל זה מה שראינו.

אחרי כל ההכנות הללו, התחילה הכתיבה של ה'הנחה' בפועל, כשכל כולו מרוכז לחלוטין בעבודה הגדולה, במאמץ ויגיעה שאי אפשר לתאר, כדי לשמור על הדיוק בדברי הרבי ולהגיש את המאמר כולו בצורה הכי מסודרת, עמל ויגיעה שלא פעם נמשכו שתי יממות ברצף, כמעט בלי הפסקה! אחרי שה'הנחה' הייתה מוכנה ונמסרה לרבי להגהה, ר' יואל היה דרוך ומתוח לראות מה יהיו התיקונים וההגהות. וכשההגהות נתקבלו, ר' יואל למד היטב כל מילה, כל אות וכל פסיק בהגהה

בחדר קודש. אני זוכר פעמים שהמאמר יצא מונה מהרבי ביום ובשעה שלא נשאר הרבה זמן להכנסת התיקונים וההדפסה וההפצה במועד לפני החג, והצוות כבר המתין בדריכות להתקדם במלאכה, אבל ר' יואל היה אומר: 'רק רגע, יש מה הגהה של הרבי שצריכה לימוד ויש לעיין היטב איך לתקן את ההנחה לפי ההגהה'. והיו גם פעמים שאחרי הגהה עדיין היה צורך בהבהרת נקודה כזו או אחרת, ור' יואל כתב לרבי פתק שאלה, וההדפסה התעכבה עד קבלת המענה.

ואגב, זה מביא אותנו ל'קאך' הגדול שהיה לו במאמרים של הרבי, ממש מהמאמר הראשון, באתי לגני תשי"א. והרי היו שנים רבות שר'

הרביים הקודמים שבאותה שעה לא היו כלל בידי ציבור החסידים, כמו חלקים מסוימים מ'המשך תער"ב'. ר' יואל כתב 'הנחות' מהמאמרים הארוכים והעמוקים הללו, לפי מה ששמע מהרבי פעם אחת בלבד, בלי שהייתה לו גישה לכתבים האמורים, וכעבור שנים, כשהכתבים התגלו ונדפסו, הציבור השתומם לראות עד כמה 'הנחות' שר' יואל כתב היו מדויקות להפליא.

לשם המחשה, כשהרבי אמר את המאמר דיבור המתחיל 'גדול יהיה כבוד הבית' בשנת תשכ"ב, מאמר ארוך ועמוק במיוחד, הרבי כתב "יאיר נתיב" למאמר שבו ציין לכמה ממאמרי רבותינו נשיאנו שעליהם מיוסד המאמר: "בונה ירושלים - תרכ"ט.

הנה"ח ר' יואל כהן זצ"ל שעמד בראש מערכת ההוצאה לאור של תורת הרבי במשך שבעים שנה עם העורך הראשי של 'זעיר הנחות בלה"ק' 'בדלחט"א הרב דוד פלדמן

"הוא היה חסיד ומקושר אמיתי ופנימי שלא היו לו בעולמו שום עניין ושום שאיפה מלבד רצון אחד ויחיד שעוד יהודי ועוד יהודי ועוד ילמד עוד מאמר, עוד שיחה, או כל עניין בתורת הרבי"

ראה קראתי - תרס"ה. עיי"ש. לקו"ת מטות ד"ה ואשה. ע"כ יאמרו תרצ"א. באותה שעה, הכתב של המאמר ד"ה קראתי תרס"ה לאדמו"ר הרש"ב, לא היה בידי אף אחד מלבד הרבי, ובכל זאת ר' יואל כתב 'הנחה' מדויקת. ויצוין שכעבור שנים (בשנת תש"נ), הגיה הרבי את המאמר.

הנה עוד דוגמה אופיינית:

כשהכינו את הכרכים הראשונים של סדרת 'תורת מנחם התועדויות', נתקלו באחד המאמרים (כמדומני של שנת תשט"ז) בביטוי של הרבי 'וכמובן מהמשך תרס"ו'. העוסקים בדרך כלל בציון מראי מקומות למאמרים, אמרו שאין להם מושג מה הכוונה. גם אחרים, בעלי ידיעה בחסידות, שנשאלו על כך, לא מצאו מענה.

חיפשתי שעת כושר לשאול על כך את ר' יואל. כשמצאתי וסיפרתי לו על כך - מרוב בקיאותו וידיעתו הרחבה בהמשך תרס"ו, הוא תפס את ראשו בשתי ידיו, עיין דקה או שתיים ואמר בפסקנות: 'העניין הזה לא מוזכר בתרס"ו'. כשאמרתי לו שפלוגי הציע שאולי הכוונה למאמר דיבור המתחיל 'החודש הזה לכם', הוא לא היה צריך יותר מרגע קט של מחשבה כדי לומר - 'שם מדובר עניין אחר'. ואז ביקש שאביא לו את המאמר

יואל היה ה'מניח' היחיד של כל המאמרים (ורק בשנות ה' הצטרפו אליו עוזרים בכתובת השיחות והמאמרים). ורק כעבור שנים התברר איזו עבודה גדולה ועצומה הוא עשה. הכוונה לעובדה שבשנות ה'ה"ד (בעיקר, אך גם מאוחר יותר), הרבי אמר מאמרים רבים שהיו מיוסדים על כתבי חסידות של

ה'חזור' בחזרה' בגני קהל התמימים ואג"ס ב'770 לאחר התוועדות עם הרבי

JEM | 21088

שבע בשבוע, גם בשבתות, וגם הקדיש הרבה זמן וסבלנות לשיחות והתוועדות עם התמימים בסעודות השבת בביתו, כידוע. לאחרונה, כשנפגש נחלש, התבטא כמה וכמה פעמים - 'מה יהיה עם הבחורים?'... מי ידאג לשיעורים בחסידות עבורם ומי יתוועד איתם? בשנים האחרונות אף השתדל בעצמו והכניס שלושה משפיעים נוספים לשיבה וישב איתם מזמן לזמן, וממש לאחרונה קרא שוב לאחד מהם, ר' מאיר שלמה קפלן, ועודד וחזק אותו, להשקיע עוד ועוד בעבודה עם הבחורים. ר' יואל הרגיש בעניין זה אחריות מיוחדת בהיותו היחיד שנשאר מתוך אלה שהרבי בעצמו מינה להנהלת הישיבה, ובאמת, המסירות שלו למען הבחורים בכלל ולמען כל בחד בפרט, לחנך אותם להיות חסידים, להיות מקושרים לרבי, להיות כנים ולא לעשות שקר בנפשם - הייתה ללא גבול.

ידוע לי על אחד התמימים שבנעוריו היה מטובי התמימים אבל בהמשך פנה למחזות אחרים. כעבור שנים הלה הופיע שוב ב'770. ר' יואל קיבל אותו מיד בזרועות פתוחות ואף הזמין אותו לביתו להתוועדות של כמה שעות טובות בשמחת תורה, ובסיומה הם סיכמו להיפגש שוב כעבור כמה ימים. יום לפני הפגישה המיועדת פנה ר' יואל לאחד האברכים המקורבים אליו ואמר לו - במצבי כעת, ההכנות להליכה לאוהל והנסיעה לאוהל עצמה וכו', קשים לי; אבקש ממך שתסיע לאוהל במיוחד לבקש ברכה מהרבי שהפגישה שלי מחר עם פלוני בן פלוני תהיה בהצלחה, שכן אכפת לי מאוד ממצבו אבל אני ממש לא יודע מה לומר לו... כך מדבר יהודי בגילו ובמעמדו שכבר ניהל אינספור שיחות של קירוב והשפעה עם צעירים ומבוגרים מכל החוגים ומכל הסוגים... תראו איזו אהבה ואיזו אכפתיות לכל בחור ואיזו ענוה ושפלות בך...

אחר כך סיפר ר' יואל שהם פשוט למדו בעיון מאמר של הרבי. גם אחר כך ר' יואל לא נח ולא שקט והשתדל בעצמו למצוא לאותו בחור מקום מתאים לשהות ופעילות באחד מבתי חב"ד בניו יורק.

הכאב על האבדה טרי מדי וגדול מדי וקשה לדבר, אסיים רק שכולנו חייבים לר' יואל הכרת טובה גדולה ועצומה על כך שאת כל הידע העצום שלו ואת הכוחות הנפלאים שלו בחבנה והסברה של תורה וחסידות בכלל, ושל תורתו של הרבי במיוחד, לא שמר לעצמו. כל ימיו נתן, לימד, הדריך והשפיע וחניך. וכפי שהתבטא בהלווייה הגדולה אחד האברכים: הביטו וראו, קהל גדול כזה של בחורים ואברכים, בכל גיל, וכולם תלמידיו באופן ישיר, או ששמעו מפיו שיעורים והתוועדות או שהאזינו לקלטות משיעוריו או שלמדו בספרים שנערכו משיעוריו, ומדובר על בחורים צעירים מצד אחד ויהודים בני שבעים ומעלה מצד שני. כולם תלמידיו. כולם זכו בזכותו להיות תלמידים וחסידים של הרבי.

והדרך היחידה לבטא את הכרת הטוב הזו ולהחזיר לו טובה תחת טובה ולגרום הנאה וקורת רוח, היא ללמוד את תורת הרבי, ודווקא בעיון ובהעמקה ובהבנה והשגה אמיתית, וכמובן להפיץ את תורתו ומעיינותיו של הרבי חוצה בכל דרך אפשרית, שכן כאמור זו רק זו הייתה שאיפתו, מהותו ותמצית חייו של ר' יואל.

ר' מניחם' נוספים שסייעו לו. מאוחר יותר, נשא ה'חזרה' וכתביה ה'הנחות' התמסד. ר' יואל כמובן נשאר תמיד ראש ה'חזרה'. אחרי כל התוועדות בשבת התקיימה בביתו 'חזרה' ראשונית, במצאי השבת הייתה ה'חזרה' הרשמית וביום ראשון בצהריים הוא חזר את תוכן התוועדות בשידור לאג"ס והתמימים ברחבי תבל. מאז התמסד עניין כתיבת המאמרים והשיחות, היה לו באמת זמן רב יותר לשיעורים ולהתוועדות ולכתיבה, ובכל זאת, כידוע, כל כותבי השיחות והמאמרים בכל התקופות הם תלמידיו ועשו את עבודתם לפי ההנחיות וההדרכות שלו, וכל הדבר הקשה יביאון אליו. והדברים ידועים ואין השעה כשרה לפרט עוד.

אני נזכר עכשיו איך בתקופה שבה עסקו בפיענוח והוצאה לאור של ה'רשימות', וגם בזה הוא נטל חלק בראש, היו פעמים רבות שהצוות נתקל בקושי לפענח או להבין מילה או עניין וכמובן הביאו את העניין לפני ר' יואל. לפעמים הוא פתר את השאלה מיד, כי ה' הטובה עליו בידענות ובזיכרון ובבקיאות המופלאה שלו. והיו גם דברים מסובכים שנדרש לו עיון רב כדי לעמוד על כוונת הדברים של הרבי. ואיזו שמחה הייתה לו כאשר אחרי העיון, או למחרת, עמד על עומק הכוונה, והיה אומר בהתפעלות - הנה, שימו לב למילה הזו ותראו שהעניינים נפקחות והכל מתבהר.

התמסרות לתמימים

אחרי ג' תמו, כאשר כבר לא היה עסוק בעבודה השוטפת של ה'חזרה' וה'הנחות', ר' יואל הגביר חיל במסירת השיעורים. אולי השיעורים וההתוועדות שלו בחוגים רחבים זכו לפרסום רב יותר, אבל ר' יואל מצידו הקדיש המון זמן וכוחות להשפיע תורת החסידות ודרכי החסידות לבחורים ב'770. התפקיד הזה שכאמור הוטל עליו בידי הרבי, תפס אצלו מקום חשוב מאוד, ודווקא כשהיה בגיל מבוגר מסר לא פחות משמונה שיעורים מדי

המדובר. כעת הוא שם לב לדיוק הלשון 'וכמובן מהמשך תרס"ו, ואמר - אילו הרבי היה אומר 'וכמו שכתוב' או 'וכמו שנתבאר', היינו צריכים לחפש ולמצוא היכן בס"ו הדבר מופיע, אבל כשהרבי אומר שהעניין 'מובן' מהמשך תרס"ו, מאיפה בכלל עולה על הדעת שאנחנו, אנשים כערכנו, מסוגלים לדעת מה ואיך הרבי הבין?

וכך אומר מי שמאז שנת תש"י עוסק יומם ולילה בתורתו של הרבי

השאיפה היחידה

■ אנשים ששומעים על חייו ופעלו של ר' יואל שואלים איך אדם אחד הספיק הרבה כל כך - גם להיות ה'חזור' וה'מניח' הראשי, גם להיות העורך של 'ספר הערכים' וגם להיות משפיע שמוסר שיעורים רבים ומתוועד ללא הרף.

אכן, מדובר באישיות יוצאת דופן ובאדם שלמעלה מתשעים שנה היה פעיל מאוד, וההספקים שלו מדהימים לא רק בעומק ובאיכות אלא גם בכמות. מעבר לזה, ברור שהמניע המרכזי שדחף אותו לפעול ללא לאות הוא העובדה שהיה חסיד ומקושר אמיתי ופנימי שלא היו לו בעולמו שום עניין ושום שאיפה מלבד רצון אחד ויחיד שעוד יהודי ועוד יהודי ועוד יהודי ילמד עוד מאמר, עוד שיחה, עוד רשימה, עוד מכתב או כל עניין בתורת הרבי. כל שאר הצדדים באישיותו וכל המעלות הנפלאות שלו, הם כדבר נוסף על הרצון האמיתי והפנימי הזה.

זה ברמת העיקרון. מבחינה מעשית, אכן היו תקופות שונות בחייו. למשל, במשך כחמש-עשרה השנים הראשונות לנשיאות הרבי, ר' יואל אכן היה ה'חזור' וה'מניח' היחיד. והוא עשה את זה במקביל לעבודתו כמשפיע בתומכי תמימים, תפקיד שבו כיהן במינוי ישיר ומפורש של הרבי. ומפליא שכבר בשנת תש"כ יש בדרך לרבי רשימה של שלושים ושמנה ערכים מוכנים ל'ספר הערכים'. בשנים הבאות קמו בהדרגתו ובהנחייתו 'חזורים'